

HÀBITAT GENERAL

PAISATGE VEGETAL

En un indret típicament mediterrani hauríem de trobar un paisatge vegetal mediterrani: l'alzinar litoral.

L'alzinar típic que podríem trobar en aquests indrets estaria format per un estrat arborei esclarissat molt enriquit amb espècies heliòfiles, entre les quals sol dominar l'arboç. Les alzines esparses s'alçarien entremig d'exemplars de pi blanc. Trobaríem un sotabosc abundant amb arbustos ben desenvolupats i algunes lianes. L'estrat herbaci, en canvi, estaria molt limitat per la manca d'il·luminació. En l'actualitat trobem brolles de romaní, garriga i fragments d'alzinar sense l'estrat arborei corresponent. En els indrets més degradats, camps abandonats que han estat conreats fins fa ben poc, cal conformar-se amb els prats secs.

L'ambient ombrívol i relativament humit de l'alzinar ha estat substituït per un altre d'assolellat i sec, perfumat per la gran quantitat de plantes aromàtiques que tenen un lloc destacat en aquestes comunitats. Aquesta brolla litoral és cremadissa. L'eixutesa foliar i la riquesa en essències volàtils i inflamables contribueix a fer-ne una presa fàcil de l'incendi forestal. Triga a refer-se, ja que l'estructura original es veu força alterada per la proliferació d'espècies piròfites (coscoll, llentiscle, cirerer d'arboç, etc).

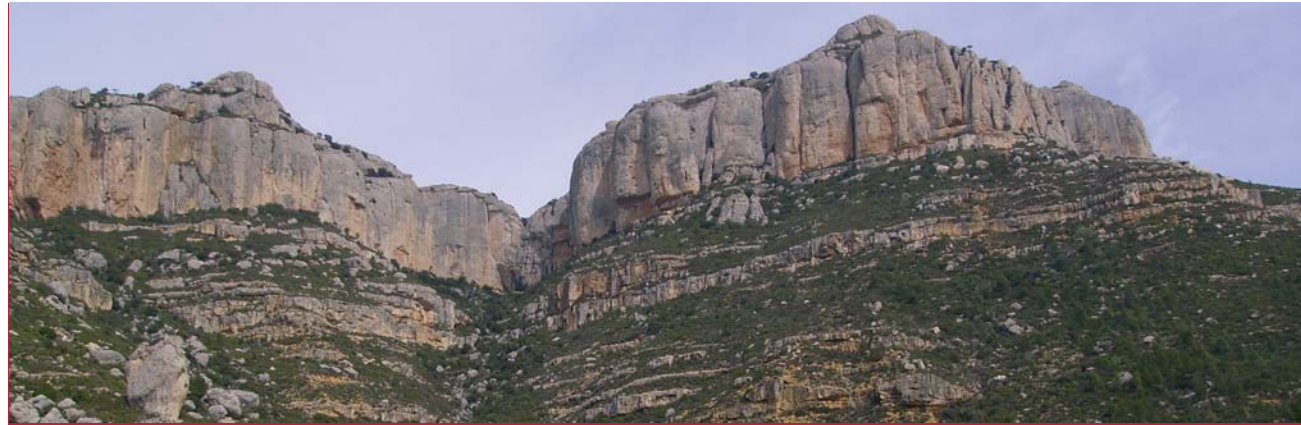
Fauna associada

El mosaic que ofereixen les vinyes conreades, les brolles i els prats que ocupen els camps abandonats i els boscos esclarissats permeten l'existència d'una gran varietat d'espècies d'animals, des de petits rèptils fins a mamífers de mida mitjana. Per sobre de totes, planegen les rapinyaires que des de les cingleres poden albirar i capturar les preses.

HISTÒRIA DE L'ESPAI, EVOLUCIÓ ECOLÒGICA

L'espai natural ha estat totalment transformat pels humans: abancalaments i construcció de marges de pedra seca, plantació de determinades espècies arbòries i destrucció sistemàtica d'altres, construcció més recentment de pistes forestals amb maquinària pesant, pasturatge intensiu en èpoques passades... A partir de la fil·loxera i de l'abandonament d'alguns dels camps, comença una dinàmica de reconstrucció que passa per diferents estadis i que hauria de permetre recuperar en algun moment la vegetació potencial o climàtica pròpia d'aquest espai: l'alzinar típic. El procés de recuperació va patir una forta sotragada per culpa del paorós incendi que va afectar tots aquests indrets l'estiu de 1982.

El secular aprofitament de l'aigua que en aquest indret és excepcionalment abundant ha comportat la construcció de basses i conduccions que han afeblit les possibilitats de subsistència de la vegetació de ribera que hauria d'ocupar els fons dels barrancs.

Edita: Parc Natural de la Serra de Montserrat. Continuada fotogràfica: PEDRELLA, Pedagogia ambiental. Il·lustracions: Isabel Nogué

Regulacions i normativa

- Respecteu els senyals, els panells informatius.
- Cal que seguiu els senders i camins. La circulació motoritzada només és permesa per les pistes forestals obertes al públic.
- Admireu la vegetació amb respecte, no recol·lecteu elements vegetals si no voleu alterar un espai natural.
- Si trobeu qualsevol animal, no el molesteu ni el captureu. Gaudiu amb la seva observació.
- Respecteu tots els elements del patrimoni arquitectònic
- És expressament prohibit fer foc.
- No embruteu la muntanya amb les vostres deixalles.
- En tot moment heu d'atendre les indicacions dels agents rurals, del personal acreditat del Parc i dels propietaris i veïns de les terres.

Entitat patrocinadora

DIPUTACIÓ DE
TARRAGONA

Parc Natural de la Serra de Montserrat
Tel. 977 82 73 10
E-mail: pnmontsant.dmah@gencat.net
<http://www.parcscatalunya.net>

ITINERARI DE FLORA

Hàbitat

BROLLES I VINYES. ALZINAR SCALA DEI

Parc Natural
de la Serra
de Montserrat

Generalitat de Catalunya
Departament de Medi Ambient
i Habitatge

Scala Dei

La conreria d'Scala Dei és un nucli de població ubicat a les antigues dependències del pare procurador de la cartoixa. En l'actualitat, forma part del municipi de la Morera de Montsant i simbolitza els orígens del Priorat vinícola. Com a edificis remarcables, hi ha l'església de la Mercè i la casa del procurador. Hi ha diversos cellers i establiments que acullen els visitants.

Per ubicar els seus monestirs, els cartoixans buscaven indrets aïllats del món i es van establir al fons de la resguardada vall del barranc de font Pregona tancada pels imponents cingles de Montsant. La cartoixa d'Scala Dei, creada l'any 1194, va ser el primer monestir de l'orde cartoixà a la península Ibèrica. Centre de cultura, art i espiritualitat, va destacar per la seva prosperitat i per la seva riquesa. Finalment, va patir les conseqüències dels decrets de desamortització dels governs liberals del segle XIX i dels moviments populars anticlericals que van comportar l'exclaustració dels monjos, la dispersió i en part la desaparició del patrimoni artístic i cultural, i la destrucció del monestir.

El conjunt monumental de la cartoixa, el gestiona el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Aquest itinerari és una passejada que permet complementar la visita a la cartoixa. El recorregut passa enmig de les vinyes en explotació i d'altres camps abans conreats i ara abandonats que es troben en diferents fases de reconstitució de la vegetació mediterrània que s'hi desenvolupa. Ens proposem d'observar els elements que constitueixen un alzinar que ha patit des de fa molts segles la interacció amb els humans.

Característiques ambientals

Recorregut pels costers de sollell de la part baixa de la serra de Montsant. Sota de les impressionants cingleres que tanquen el barranc de font Pregona, s'han acumulat de manera inestable materials procedents de l'erosió. Els barrancs que ara només porten aigua esporàdicament han anat excavant els diferents estrats geològics al mateix temps que drenaven bona part dels sediments.

Sòl. Trànsit amb fort pendent de la llicorella del fons del barranc a la roca calcària de les cingleres. La falla d'Scala Dei fa que els afloraments dels dos vessants del barranc tinguin diferències. Trobarem sòls silícis en les llicorelles i en els gresos rojos i sòls calcaris a la resta del recorregut.

Climatologia. Clima mediterrani àrid caracteritzat per la sequera i la forta insolació estival i pels hiverns moderats. De juny a setembre se superen els 20° en les temperatures mitjanes i les màximes poden superar els 40° en alguna ocasió. Temperatura mitjana al voltant dels 15° amb una oscil·lació tèrmica diària acusada. Precipitacions amb una mitjana de 500 mm anuals. Poques nevades i alguna glaçada. Presència esporàdica de boires d'inversió tèrmica.

Elements singulars

PINS PINYERS

Presència d'una bona quantitat d'exemplars al començament del recorregut en una zona amb el substrat silici.

ARBRES DEL JARDÍ DE LA PIETAT

En la raonada ombrívola del fons de la vall, i gràcies a la presència continuada d'aigua, hi ha una vegetació especial fruit de la conjunció de les condicions naturals de l'indret i de la dedicació dels humans. La impressionant edificació en runes va ser bastida com a residència d'estiu pel bisbe Andreu Capella, antic cartoixà a començaments del segle XVII. La varietat de les espècies al·lòctones que hi ha van poder subsistir en bones condicions gràcies a les atencions que els masovers els van proporcionar. L'abandonament de la masia al voltant dels anys 60 ha propiciat la degradació de la majoria d'exemplars.

Les famílies d'Scala Dei i de la Morera s'hi aplegaven per menjar la mona el dilluns de Pasqua.

FONT PREGONA

Aflora sota mateix del racó de Missa i segons la tradició no s'esgota mai. Actualment abasta el poble de la conreria d'Scala Dei.

BROL·LA D'ALBADA AMB ESTEPA NEGRA

De poca extensió, la podem observar de retorn, en una baixada de fort pendent encarada al sud on és palès un canvi de substrat. Situada sobre el migrat sòl calcari que és al damunt de la capa de gresos rojos. És típica de zones castigades pels incendis reiterats o d'altres agressions. Tot el conjunt té un aspecte cendrós tant per la tija com pel color del berrisoll que cobreix les fulles. L'aspecte canvia totalment amb la florida d'un groc ben viu que es produeix al final de l'hivern.

COVES ROGES

Gran tomo format per gresos i conglomerats rojos del triàsic que mostra signes d'erosió alveolar. Les característiques d'aquest material el fan força apte per a la construcció ja que permet elaborar carreus amb facilitat. Els primers cartoixans van utilitzar aquest aflorament com a pedrera per construir la primera fase del monestir al segle XIII.

Foixarda o cruixillada.

Cartoixa d'Scala Dei. Vista general.

Façana de La Pietat.

ITINERARI DE FLORA

Hàbitat

BROLLES I VINYES

CARTOIXA D'SCALA DEI

Desnivell: 200 m, de 450 fins a 650 m.

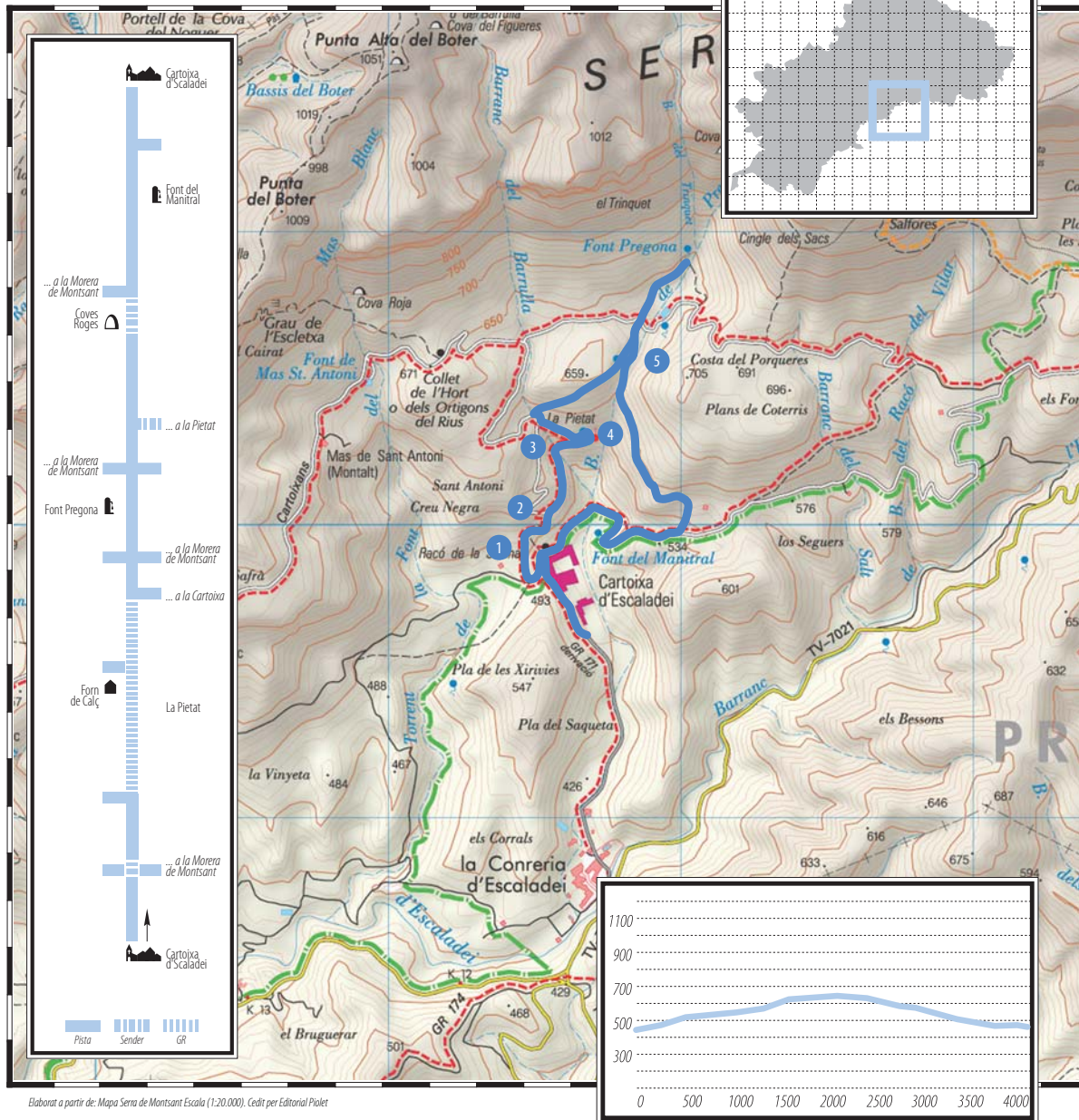
Punt de sortida: Aparcament de la cartoixa d'Scala Dei. Tornada al mateix lloc.

Temps del recorregut: 1 h i ¼ de temps de marxa; cal afegir-hi el temps que s'estigui aturat.

Distància del recorregut: 4,2 km.

Recomanacions: És bona qualsevol època de l'any, especialment l'hivern i l'inici de la primavera, època de florida de moltes espècies característiques de les brolles; no són recomanables les hores de forta insolació de l'estiu; es pot trobar aigua a La Pietat i a la font Pregona; i cal dur calçat adequat per caminar per senders. Molts dels trams del recorregut estan marcats amb senyals de GR (pintura vermella i blanca).

Recorregut: Sortim de l'àrea d'aparcament de la cartoixa d'Scala Dei. Iniciem el recorregut per la pista sense asfaltar que puja a mà esquerra del monestir, vorejant-lo. En arribar a una cruïlla de camins, prenem la pista que puja a l'esquerra i arriba fins a un collet [1]. Continuem l'ascensió per la pista fins a trobar a la dreta un sender marcat amb fites [2]. Seguim aquest sender [3] i arribem a la Pietat [4]. Per continuar agafem el sender que surt a l'esquerra de l'edifici principal. Pugem per les escales que s'han condicionat amb esglaons fets de trossos de troncs d'arbres i després d'envoltar la bassa i l'altiu xiprer ens desviem a l'esquerra per un sender marcat que desemboca de nou a la pista. Just davant nostre apareix un antic forn de calç. Seguim uns pocs metres la pista forestal en sentit ascendent. En el talús del costat dret de la pista surt un sender que va pujant a mig aire i que travessa la zona reforestada fins que trobem una pista agropecuària poc transitada que discorre pel mig del barranc [5]. La seguim per l'esquerra i arribem primer a una bassa i després fins a la font Pregona. Per tornar, caldrà refer aquesta part del recorregut. Si volem estalviar aquesta visita a la font Pregona i volem tornar directament, cal que prenguem la pista que surt a la dreta. El camí esdevé aeri sobre el barranc. Dividem des de l'alçada de la Pietat i les impressionants edificacions de la cartoixa. Continuem pla fins a arribar a la part de dalt de les coves Roges. El camí segueix la conducció d'aigua, baixa ràpid i va a parar a la pista ben condicionada que seguirem per la dreta. La pista fa unes llargades, després ressegueix les runes de les dependències de l'antiga cartoixa i torna al punt de partida.

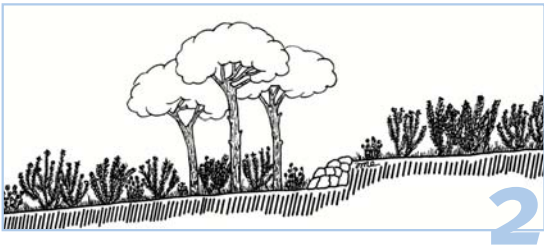

COMUNITATS VEGETALS

ESPAI. Camí que passa a través de les vinyes. Es poden distingir en les zones no conreades diverses herbes anuals i perennes. Probablement va ser un camí de bast i de pas de ramats (cabres).

COMUNITAT. Herbassar de ripoll i olivarda. Comunitat densa i rica en teròfits i espècies perennes, amb el domini durant tot l'any de l'olivarda, caracteritzada per una intensa florida a la tardor, i el ripoll, amb la florida quan fa bon temps. És la primera etapa de successió de la vegetació de camps agrícoles desatesos o conreus abandonats propers a nuclis habitats.

ESPAI. Zones no conreades en els pendents, espais amb marges abandonats. Anteriorment van patir l'acció antròpica, però actualment ja es troben en fase de regeneració força avançada. Hi trobem una quantitat considerable de pins pinyers, segurament introduïts fa temps pels humans.

COMUNITAT. Brolla de romer i bruc d'hivern amb foixarda. Aquesta comunitat és una mostra clara de l'estat de degradació de l'alzinar, o en aquest cas de trànsit cap a la recuperació de la vegetació potencial, i per tant la definirem com a comunitat secundària. La caracteritza un estrat dominant subarbutiu, amb el romani i bruc d'hivern com a vegetació més significativa. La foixarda hi és clarament present.

ESPAI. Inici del sender cap a la Pietat, amb fort pendent. Antics camps de conreu acompanyats de marges abandonats de fa temps. En aquesta zona encara s'aprecien els efectes de l'incendi forestal de l'any 1982. Hi dominen les espècies heliòfiles.

COMUNITAT. Garriga avançada en la regeneració de l'alzinar típic esclarissat. Aquest tipus d'alzinar és el resultat de l'alteració de l'alzinar litoral típic, i moltes vegades actua de coixí marginal espontani dels alzinars en bon estat. La garriga, la podem considerar una de les fases de recuperació més avançades que donaria lloc finalment a l'alzinar. Per tant, som al pas d'una comunitat a l'altra. Així, hi ha les espècies que corresponen a un alzinar esclarissat però sense l'alzina que formen una barreja amb la garriga formada pel garric acompanyat del llistó en l'estrat herbaci.

ESPAI. Entrada al recinte de la Pietat. Jardí abandonat. Possiblement alguns dels exemplars poden haver estat plantats en època cartoixana en els inicis del segle XIX. La falta de manteniment dels últims anys ha comportat la degradació de l'espai i la mort d'alguns dels individus centenaris. A causa de l'abandó progressiu del jardí, aquest espai s'ha anat ensalvatgint i ha permès l'entrada d'espècies autòctones que hi han pogut créixer, com ara el roure de fulla petita, el marfull, el roldor i la pota de cavall. La presència d'aigua més o menys contínua permet l'existència de manera aïllada d'exemplars de diverses espècies pròpies de comunitats de boscos de ribera. Així, hi ha àlbers, pollancre i gatells en l'estrat arbori, una important diversitat de joncs, capil·lera i molces.

ESPAI. Fons del barranc, en l'inici del camí de baixada des de la font Pregona. És la zona més obaga i humida.

En aquest espai, l'aigua que en l'actualitat només hi circula esporàdicament aporta la humitat necessària per trobar-hi espècies com el gatell, diversos tipus de joncs, algun roure cerrioide, exemplars de pi escarrassó, i fins i tot algun auro propis de les rouredes continentals. Així doncs, no podem concretar aquesta presència d'espècies en una comunitat vegetal, però sí que hi veiem la clara influència d'aquest curs d'aigua suficient per crear l'ambient d'obaga. Fins i tot en els llocs on l'aigua és present de manera continuada, hi ha exemplars aïllats d'àlbers i pollancre que fan pensar en la vegetació de ribera.

Espècies

En aquest itinerari podeu trobar:

ARBRES. Pi pinyer, pi blanc, arboç, arbre de l'amor, til·ler, castanyer d'índies, xiprer, cedre del Líban, plàtan, atzavara, roure de fulla petita, àlber, pollancre, gatell, pi escarrassó, auro, lledoner

ARBUSTOS I LIANES. Romani, bruc d'hivern, garric, púdol, marfull, mata-bou, lligabosc, aritjol, roldor, heura, ginesta sessilifolia, albada, estepa negra, estepa blanca, vidalba

HERBES. Ripoll, olivarda, panical, pastanaga borda, cogula, pebrots d'ase, herba de Sant Joan, foixarda, llistó, pota de cavall, jonc, xicoira